

Forord

NyS 44 er et temanummer om sproglig normering. Sproglig normering er et fænomen med mange praksisområder, mange virkninger og årsager og mange arenaer. Nogle få remses op og kommenteres kort herunder. Rækkefølgen er uordnet.

Sproglig normering kan bruges til distribution af magt. Nogle vil mene at sproglig normering *er* distribution af magt. Da Barack Obama blev taget i ed som USA's 44. præsident blev der kludret i de juridiske formuleringer – og mere end det. Lederen af den amerikanske højesteret fik ved edsafleggelsen byttet om på nogle ord, og i den forvirring der opstod, talte han og den nykårede præsident desuden i munden på hinanden. Eller rettere, præsident blev han så netop ikke. Edsafleggelsen blev nemlig gentaget dagen efter i al stilhed uden det store publikum, men dog for kamera. Og så virkede den øjensynligt. John Longshaw Austin påpegede i sit berømte værk om talehandlinger at sproget kun virker når der anvendes til lejligheden korrekte formuleringer. Det princip blev der rettet ind efter. Det var udført normering i verdensklasse.

Sproglig normering er et godt våben i hånden på den anekdotisk velkendte despotiske far – men aldrig mor – som fra bordenden befæster sin suverænitet ved at korrigere de yngre familiemedlemmers sprog.

Sproglig normering kan være et middel i definitionen af nationalstaten. Ud fra et ønske om national enhed kan det påstås at der overalt i landet tales ét og samme sprog, normsproget. Det gør der sjældent. Men sprogbrugen kan tvinges i den retning med normering, til skade for de befolkningsgrupper der ikke taler indenfor normen, og som derfor nedvurderes og udgrænses som illegitime borgere. Prestige og sprogbrug hænger sammen.

Men sproglig normering kan også være et godhjertet og demokratiserende tiltag. Normering gør pædagogisk arbejde nemmere ved at udstikke en klar og entydig retning. Normering kan være effektueringen af en beslutning om at tale et fælles sprog. I arbejdsmiljøarbejde er sproglig normering et redskab til at styrke det fysiske arbejdsmiljø

– god tone regnes for et af de fremmeste midler til at forebygge mobning.

Sproglige normer kan være et tilbud. De kan være en opskrift på hvordan man undgår at blive sprogligt stigmatiseret. Emma Gad kan være et eksempel. Hendes normeringsbestrebelse har muligvis ikke haft det formål, men helt sikkert den effekt at fjerne irrelevant social og sproglig støj, at eliminere negativ opmærksomhed på formen hos dem der ikke var født med en sølvske i munden. Og det var en god ting.

Sproglig normering kan – helt omvendt, men med den samme effekt – være rettet mod at kanonisere det sprog der nu engang er i brug, eller som det er nemt at lægge sig efter. Sprognævnets eksperimenteren med staveformer som *majonæse* var et forsøg på det, selv om de i nogle tilfælde ikke rigtig ramte målet. Kun akademikere skrev *majonæse* og *jogurt*. Ingen andre skulle nyde noget. Men der er kommet mere af den slags. Ovenfor står der indenfor; sådan skriver mange, og med 2012-udgaven af Retskrivningsordbogen er det heldigvis blevet korrekt. Så sproglig normering kan også være et middel til at styrke kommunikationens præcision, at rette opmærksomheden mod indhold.

I slutningen af 1800-tallet kom de første retskrivningsordbøger. I november 2012 udkom den nyeste. Det var den konkrete anledning til at NyS-redaktionen valgte normering som tema.

Der er artikler om retskrivning og Retskrivningsordbogen i dette nummer af NyS. Niels Davidsen-Nielsen & Michael Herslund skriver i *Principia Orthographica* om de sprogfaglige og pædagogiske principper bag retskrivningen som den fastlægges af Dansk Sprognævn. Det er en mere neutral tilgang end de ovenfor beskrevne. Retstavningen som normering bliver ikke skudt sociale dagsordener i skoene. Anna Kristina Hultgren skriver i *Sproglig normering i callcentre og på universiteter – hvordan og hvorfor?* om normering af talt sprog. Artiklen handler om forskellige praksisområder og forskellige former for normering. I callcentre drejer det sig om at medarbejdere bruger bestemte formuleringer, på universiteter at der anvendes bestemte sprog, dvs. både dansk og engelsk, men hver for sig, i undervisningen. Begge dele kan forstås som kommercielle tiltag. Det handler om at konkurrere på mar-

keder. Callcentre skal få kunder til at købe ydelser. Universiteter skal tiltrække udenlandske forskere og studerende. Dorte Lønsmann skriver i *Normering eller normer? Sprogpolitik og sprogvalg i en dansk virksomhed med engelsk som koncernsprog* om kontraster mellem faktisk sprogbrug og normeret sprogbrug i en virksomhed. I virksomhedens selvforståelse er koncernsproget engelsk. Men i praksis anvendes engelsk kun når der er ikke-dansktalende til stede. Ellers anvendes dansk. Konklusionen er beroligende. Sprogvalget er styret af nødvendighed, og engelsk er ikke i gang med at fortrænge dansk. Der vælges efter det samme princip som i dagligstuen derhjemme.

Til sidst kommer to anmeldelser af den nye retskrivningsordbog. Det er mere end anmeldelser; det er samtidig artikler. De er begge kritiske, men fra hver sit ståsted. Kirsten Rask går i *RO – Rettidig ombu?* med sproglige argumenter i brechen for en mere konsistent og i den forstand strammere praksis. Hun er en engageret fortaler for sproglig normering. Det er Tore Kristiansen, den anden anmelder, ikke. Hans synspunkt er at retskrivningens officielle formål er uafklaret, og at den derfor virker ideologisk og til fordel for den københavnske overklasses sprog. De er ikke helt enige, når man ser ud over det kritiske.

God læselyst!

NB dette nummer indeholder også et call. Der kommer et temanummer om sprog i de nye medier. Det kan man indsende artikler til. Se mere herom på de sidste sider.